

Deelplan Doelgericht ANLb

Klei, Oldambt

21 september 2022

Inhoud

1.	Inleiding en achtergrond	3
1.1	Doelen van de pilot	3
1.1.1	Wat levert dit nu op voor de akkervogels?	4
1.1.2	.... En voor vereenvoudiging en draagvlak voor het GLB?	4
1.2	Leefgebied open akker	5
1.2.1	Pilot gebied op de Oldambtster klei	5
1.3	Status van het deelgebiedsplan	5
2.	Uitgangssituatie en opgaven open akkerland Oost-Groningen	7
2.1	De GLB doelen	7
2.1.1	Uitgangssituatie biodiversiteit: akkervogels	7
2.1.2	Waterkwaliteit en het 7 ^e Actieprogramma Nitraat	9
2.1.3	Bodem	10
2.1.4	Relevante (keten) initiatieven	10
2.2	Knel- en verbeterpunten huidige ANLb	11
3.	Betekenis en meerwaarde van de pilot	11
4.	Aanpak	12
4.1	Typen beheermaatregelen	13
4.1.1	Gewasmaatregelen	13
4.1.2	Maatregelen groenblauwe dooradering	14
4.1.3	Adaptief en Last minute beheer	15
4.2	Systeemvernieuwingen	16
4.3	Werving van deelnemers	16
4.4	Bedrijfsplannen	17
4.5	Controle en monitoring	17
5	Rol en taakverdeling betrokken partijen	18
5.1	Het agrarisch collectief: ANOG	18
5.2	Overheden	18
5.3	Gebiedspartijen	18
5.4	Externe deskundigen	19
5.5	Tijdsplanning	19

1. Inleiding en achtergrond

1.1 Doelen van de pilot

De ervaring van vijf jaren ANLb binnen het collectieve stelsel en de evaluatie van het ANLb die in 2020 is uitgevoerd hebben een aantal verbeterpunten opgeleverd, waar we in deze pilot mee willen experimenteren. De verbeteringen hebben als hoofddoel het ANLb doelgerichter en effectiever te maken. Dat gebeurt door in de planning, uitvoering, monitoring en evaluatie de resultaten op de bedrijven en in gebieden als uitgangspunt te nemen in plaats van de maatregelen op individuele percelen.

Specifiek gaat het om de volgende doelen en benaderingen:

- Een doelgerichte aanpak met aandacht voor het ANLb binnen bedrijfsplannen. De aanpak is meer doelgericht door sterker te sturen op samenhang van verschillende vormen van ANLb beheer, ecomaatregelen én de gewassen binnen een bouwplan. De bedrijven samen zorgen voor realisatie van leefgebieden voor doelsoorten op gebiedsniveau. Een Kievit stelt andere eisen aan het landschap – en dus aan het ANLb - dan een graspieper. Met de huidige generieke beheermaatregelen in het ANLb zijn beide soorten niet voldoende bediend.
- Verminderen administratieve lasten bij zowel overheid (RVO en NVWA) als bij collectieven. Dat willen we bereiken door te verkennen of (een deel van) de veldcontroles door de NVWA en meldingen van uitgevoerd (of gewijzigd) beheer met monitoren via satellietbeelden te vervangen is. En door het principe van controleer de controleur, waarbij de uitvoering van de schouw door collectieven een prominentere rol krijgt.
- Versterken effectiviteit van beheer door adaptief beheer en door te verantwoorden op gebiedsniveau. Adaptief beheer speelt in op de situatie in het veld en wordt niet belemmerd door vooraf vastgelegde kalenderdagen waarop beheer moet zijn uitgevoerd. Ook hierbij kan het monitoren met satellieten een belangrijke rol spelen.
- Effectiever benutten van verschillende databronnen bij zowel de wettelijk verplichte controles als bij het monitoren van resultaten ten behoeve van de evaluatie van beheer en beleid (beheer- en beleidsmonitoring). Wanneer gegevens van controles, schouw, beheer- en beleidsmonitoring worden gecombineerd, levert dat inzichten die effectiever beheer mogelijk maken. Ook nieuwe methodes zoals het gebruik van een habitat scorecard worden ingezet.

De pilot kan gezien worden als een systeem pilot die uitzoekt hoe meer op resultaten gestuurd kan worden door de aanpak van het ANLb op het gebied van planning, uitvoering, monitoring en evaluatie te verbeteren. Bij die onderdelen wordt onderzocht of en hoe er vanuit perceels-, bedrijfs- of gebiedsniveau resultaatgericht gewerkt kan worden. Daarbij liggen er belangrijke aanknopingspunten in de huidige aanpak van een gebiedscontract tussen provincie en collectief op hoofdlijnen en uitwerking in individuele contracten tussen collectieven en deelnemers met details over het beheer.

1.1.1 Wat levert dit nu op voor de akkervogels?

Uit recente rapporten (Actieplan Groninger Akkervogels 2022 – 2030 en Evaluatie effecten ANLb op voorkomen en trends van akkervogels Groningen 2015 – 2020) is gebleken dat akkervogels vooral gebaat zijn bij een landschapsbenadering. En dat is precies wat deze pilot beoogd: van losse beheermaatregelen toewerken naar akkervogellandschappen, waarbij het regionale bouwplan de basis vormt. Door het bouwplan als uitgangspunt te nemen en vervolgens op basis van de landschappelijke configuratie kijken welke maatregelen aanvullend kunnen worden genomen ontstaat er meer maatwerk. En dit past goed bij de resultaten van de eerder genoemde rapporten: elk gebied heeft zijn eigen kenmerken en eigen doelsoorten die er voorkomen met hun specifieke behoeften.

1.1.2 .... En voor vereenvoudiging en draagvlak voor het GLB?

Wij verwachten met deze pilot een betere samenhang tussen de verschillende lagen van het GLB te kunnen creëren. In het huidige ANLb zijn de meeste maatregelen niet-productief: dit betekent dat grond voor ANLb maatregelen volledig uit productie wordt gehaald. Als collectief merken wij dat het draagvlak hiervoor in de loop der jaren is afgenomen; de wereld verandert en het ANLb moet hier in mee bewegen om animo te behouden. Daarom willen we onder andere experimenten met ANLb als 'top- up' van maatregelen die akkerbouwers nemen voor de conditionaliteit en/of coregeling, en ook het 7e AP. Ook het beter benutten van bestaande landschapselementen voor akkervogels past hier bij. Als het voor een akkerbouwer een beperkte impact heeft op de bedrijfsvoering én het vormt een logisch geheel, zal het draagvlak voor het ANLb toenemen. Wanneer het ANLb in de huidige vorm wordt voortgezet zonder deze aanpassingen, vrezet een dalend areaal in Oost-Groningen (en daarbuiten!).

1.2 Leefgebied open akker

Het agrarisch natuurtype open akker bestaat uit landschappen met overwegend bouwland waarin wordt voldaan aan de eisen die akkersoorten stellen. Bouwland bestaat uit akkers met gewassen zoals bijvoorbeeld granen, aardappels of suikerbieten. De akkers zijn doorsneden met bermen, sloten en in sommige gebieden opgaande begroeiing. In de kerngebieden is een zodanige hoeveelheid braakliggend of extensief gebruikt bouwland aanwezig in de vorm van percelen, stroken en randen en in een zodanige landschappelijke configuratie (verhouding (brede)akkerranden; percelen; wintervoedselveldjes), dat zelfstandig, in het kerngebied of in samenhang met de omgeving, vitale populaties van een groot aantal akkersoorten in stand gehouden kunnen worden.

1.2.1 Pilot gebied op de Oldambtster klei

Ontstaansgeschiedenis, landbouw en landschap

Het Oldambt is een jong zeekleigebied ten zuiden van de Dollard, die mede het gezicht van het gebied heeft bepaald.

De getijden zetten namelijk vruchtbare klei af op de overstroomde delen, die vervolgens langzamerhand noordwaarts werden ingepolderd; de eerste in de late Middeleeuwen (rond 1525), de laatste nog geen vijftig jaar geleden (de Breebaartpolder van 1979, nu natuurgebied).

Kenmerkend voor het Oldambt zijn de weidse vergezichten; de 'oneindige' Dollardpolders waar boeren in de lengte van de akkers de kromming van de aarde kunnen zien. Het zeer open landschap wordt hier en daar onderbroken door monumentale erven, dijken en groene linten.

Het Oldambt meet ongeveer 34.000 ha en telt ongeveer 280 landbouwbedrijven, waarvan ruim 60% met akkerbouw en een kleine 40% met vee (waarvan de helft met melkvee). Op de zware klei worden vooral granen en bieten verbouwd (het gebied staat bekend als 'de graanrepubliek'), maar ook luzerne en koolzaad zijn belangrijke gewassen. Ook zijn er enkele grote melkveebedrijven met forse oppervlakten grasland en maïs. De opkomst van de melkveehouderij vanaf de jaren '80 is ten koste gegaan van het areaal bouwland, met name van luzerne en koolzaad.

Sinds de ruilverkavelingen van de jaren '60 en '70 is het landschap drastisch veranderd: van een opstreckende verveningsverkaveling naar een blokverkaveling: grote aaneengesloten kavels en weinig sloten. Landschapselementen zijn er in de vorm van kleine bosjes (bij de ruilverkavelingen aangelegd als 'landschapsaankleding'), langs wegen, dorpskernen en door dijkdoorbraken ontstane kolken.

1.3 Status van het deelgebiedsplan

Dit deelgebiedsplan klei is het resultaat van het gebiedsproces in het kader van de GLB Pilot Doelgericht ANLb, maar ook van voorgaande processen die hebben plaatsgevonden in Oost-Groningen. Zo worden ook de resultaten van het Actieplan Groninger Akkervogels (2022) en de Evaluatie kerngebiedenbeleid akkervogels provincie Groningen (2021) meegenomen.

Waar dit deelplan zich focust op het kleigebied in Oost-Groningen met de hierbij passende aanpak en maatregelen, beschrijft het leefgebiedplan juist meer de landelijke ontwikkelingen en implicaties rondom het ANLb en de uitwerking van de aanbevelingen die we doen voor het verbeteren van het stelsel.

Voor de pilot zullen tevens 10 bedrijfsplannen worden opgesteld, deze geven een meer gedetailleerd inzicht in wat veranderingen van het ANLb stelsel op bedrijfsniveau voor impact hebben.

2. Uitgangssituatie en opgaven open akkerland Oost-Groningen

2.1 De GLB doelen

In deze paragraaf een korte omschrijving van de opgaven in het open akkerland van Oost-Groningen aan de hand van de doelen van het GLB: biodiversiteit, bodem, water, klimaat en landschap. In het huidige GLB wordt de vergroening voornamelijk ingevuld met vanggewassen op de zandgronden in Oost-Groningen.

2.1.1 Uitgangssituatie biodiversiteit: akkervogels

Het open landschap trekt met name vogelsoorten aan die hun oorsprong vinden op de steppen zoals de grauwe kiekendief en de veldleeuwerik. Bovendien is het gebied van belang voor gele kwikstaart, graspieper, kwartel en kwartelkoning. Drijvende factor in het belang van het Oldambt als akkervogelgebied zijn de uitgestrekte graanvelden en de aanwezigheid van luzerne en koolzaad. Soorten die meeliften zijn muizen-etende roofvogels, zoals ruigpootbuizerd, blauwe kiekendief, torenvalk, velduil en ransuil, en soorten als de gele kwikstaart.

Voor vier van de kenmerkende soorten voor het Oldambt is de populatieontwikkeling in de afgelopen zes jaar voor twee soorten stabiel (veldleeuwerik en gele kwikstaart) en voor twee soorten afnemend (graspieper en kwartel) – zie onderstaande tabel en bijlage 1 voor meer informatie en de context waarin de resultaten moeten worden gezien.

Trend en positieve en negatieve invloeden per soort in het Oldambt

OLDAMBT	Gele kwikstaart	Graspieper	Veldleeuwerik	Kwartel
Trend 2015-2020	Stabiel	Afname	Stabiel	Afname
Positieve invloed	Wintergraan, openheid	Slootjes, greppels, openheid	Slootjes, openheid, grasland, klaver/luzerne	Klaver-luzerne, openheid, granen
Negatieve invloed	Grasland	Bomen	Bomen, wegen en gebouwen	Zwakke associaties met wegen en bomen

Uit de recente evaluatie van het akkervogelbeleid (zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht) blijkt daarnaast het volgende:

- De gele kwikstaart profiteert in het Oldambt van het grote areaal wintertarwe en mijdt grasland.
- De graspieper profiteert van de grote openheid en broedt vooral langs de (relatief schaarse) sloten en greppels.
- De veldleeuwerik profiteert van de karakteristieke openheid en net als de gele kwikstaart van het hoge aandeel granen. Toch heeft de veldleeuwerik een voorkeur voor grasland als broedbiotoop

(wat soms fungeert als 'ecologische val'). Hij lijkt ook te profiteren van de teelt van klaver en luzerne.

Opgave voor akkervogels: het verbeteren van akkervogellandschappen.

- Handhaven en versterken van de kwaliteit van het Oldambt als akkervogelgebied, met name voor de soorten die aangewezen zijn op open landschap en de aanwezigheid van granen, koolzaad en vlinderbloemigen zoals luzerne.
- Uitbreiden en versterken van de zeven akkervogelclusters door het vergroten van de clusters en het verhogen van de dekkingsgraad aan beheer.
- Versterken van de kruisbestuiving tussen de natuurgebieden in en langs de Dollard en het aanpalende bouwland (met name door een natuurvriendelijker beheer van de dijken).

Concreet betekent dit voor het ANLb:

- Vergroten van beheerclusters en introductie van nieuwe clusters, waaronder ook twee clusters 'droge dooradering':
  - Eén bij Scheemda in het kleinschalige akkerlandschap tegen het natuurgebied bij Midwolda aan. Met dit cluster wordt een overgang gerealiseerd van het natuurgebied naar het grootschalige akkerlandschap. Doelsoorten zijn patrijs, kneu en geelgors.
  - Eén bij Termunten. Dit akkerlandschap ligt rond de oude Ae. Het is de overgang tussen de buitendijkse natuurgebieden en het grootschalige akkerlandschap van het Oldambt.
- Uitbreiding van de beheerde oppervlakte met 5% 'traditioneel ANLb' en 150 ha nieuwe gewasmaatregelen binnen de huidige en nieuwe clusters.
- Verbeteren van de kwaliteit en beheer ANLb:
  - Stimuleren gewenste gewassen en van vogelvriendelijk beheer hiervan. Zoals luzerne, erwten en veldbonen
  - Last minute beheer op bouwland
  - De winter over laten staan van graanstoppel, mogelijk in combinatie met inzaai van een geschikte groenbemester voor de veldleeuwerik. Het gaat hier om een maatregel op bedrijfsniveau.
  - Terugdringen hoge onkruiddruk in akkerranden en selectief openstellen 3 en 6 meterse akkerranden
  - En verder: afzien van sleepslangbemesting, inzetten van akoestische wildredders, verlagen van de predatiedruk

... Maar een akkervogellandschap creëer je niet alleen

Via het ANLb kunnen we een deel van de opgave voor het verbeteren van akkervogellandschappen realiseren, via de stappen en maatregelen zoals hierboven omschreven. Een ander spoor is realisatie via natuurinclusieve landbouw. Maar een landschap bestaat niet alleen uit landbouw, maar ook uit publiek groen en natuurgebieden. In diverse projecten/ontwikkelingen waarin ANOG meedraait staat dit samenwerken dan ook centraal: het Actieplan Groninger Akkervogels en het project Groenblauwe dooradering in de Veenkolonien onder de vlag van Regiodeal Noord Nederland. Binnen deze projecten zoeken we de samenwerking op, voor meer rendement van genomen maatregelen.

Concrete maatregelen voor overige (natuur) organisaties en/of overheden kunnen bijvoorbeeld ecologisch sloot- en bermbeheer zijn, of meer afgestemd beheer in natuurgebieden.

Binnen deze pilot ligt de focus op een gebiedsgerichte aanpak voor het ANLb. Voor de situering van maatregelen in het gebied houden we dan ook rekening met deze omgevingsfactoren. Ook telt de situering ten opzichte van “niet-agrarisch groen” mee in de habitatscorekaart die in het kader van de pilot wordt ontwikkeld. Maar het overleg met deze partijen rondom afstemming vindt binnen de andere projecten plaats. Wat natuurlijk niet wegneemt dat dit ook een positieve uitstraling zal hebben op wat er binnen deze pilot gebeurt voor het ontwikkelen van akkervogellandschappen.

2.1.2 Waterkwaliteit en het 7^e Actieprogramma Nitraat

Naast de maatregelen die via het ANLb voor de akkervogels worden aangelegd, liggen het door het hele gebied verspreid ook maatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit. Dit zijn 3 of 4 meter brede randen ingezaaid met een meerjarig FAB mengsel, of een gras/klaver rand met aansluiten ecologisch slootbeheer. Het primaire doel van deze akkerranden is dus de waterkwaliteit, maar met name op het vlak van voedselbeschikbaarheid dragen zij ook bij aan de habitat voor akkervogels. *Het gaat hierbij om ongeveer 15 hectare akkerranden(?)*

Relevante KRW Waterlichamen van het Oldambt zijn het Kanaal Fiemel en de boezemkanalen Oldambt. De ecologische kwaliteit voldoet nog niet. Daarom moet nog 4,6 km natuurvriendelijke oevers worden aangelegd. In beide waterlichamen vindt overbelasting van het water met fosfaat plaats en moeten door het waterschap mogelijk nog maatregelen worden genomen voor het reduceren van gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast speelt een mogelijke verzilting van het Oldambt door zout grondwater vanuit de Waddenzee.

Via het 7^e Actieprogramma Nitraat (AP) wordt het vanaf 2023 zeer waarschijnlijk verplicht om langs alle watervoerende sloten 2 of 3 meter bufferstroken aan te leggen. Dit heeft mogelijk een impact op de opties die boeren dan nog hebben om met akkerranden voor akkervogels en/of waterkwaliteit aan de slag te gaan.

Ook in het nieuwe GLB vanaf 2023 krijgen bufferstroken/akkerranden steeds meer plek in de 1e pijler. Zo wordt het één van de maatregelen in de conditionaliteit en de ecoregeling. Gezien deze voorstaande ontwikkelingen is te verwachten dat er substantieel meer bufferstroken zullen worden aangelegd buiten het ANLb om dan voorheen. Het is dus belangrijk om deze pilot te onderzoeken hoe NAP, conditionaliteit, ecoregeling en ANLb elkaar kunnen versterken en niet beconcurreren op het agrarisch bedrijf. In de praktijk zijn hier al goede ervaringen mee (op het zand): in de voorgaande GLB pilot Akkerbelt is er al met ecologisch slootbeheer geëxperimenteerd in de Veenkolonien. Het is dus het onderzoeken waard of een dergelijke maatregel ook in het Oldambt goed inpasbaar is én van meerwaarde is voor de biodiversiteit. Het onderzoeken van effectieve combinaties in de regelingen is één van de uitdagingen van deze pilot.

Waterkwantiteit

Naast waterkwaliteit wordt kwantiteit ook een steeds prominenter thema; de droge zomers en hevige buiten van de laatste paar jaren maakt dat hier meer aandacht voor komt. De bufferende functie van de wateren zal de komende jaren dus ook een opgave van het waterschap worden. Belangrijk vanuit deze pilot/ het ANLb is dat de maatregelen die we voor biodiversiteit en

waterkwaliteit treffen, het bufferende vermogen niet in de weg staan. In de afgelopen jaren heeft ANOG hier goed contact over gehad met het waterschap onder andere hier over. Dit zal de komende jaren zeker worden voortgezet.

2.1.3 Bodem

Het gehalte aan organische stof in de bodem is hier op korte termijn een minder groot knelpunt dan op de deelregio's met zandgrond. Maar op lange termijn is de bodemkwaliteit absoluut een aandachtspunt.

Wat een aandachtspunt op de kleigronden is, zijn met name hardnekkige, meerjarige onkruiden zoals duist en akkerdistel. De bestrijding van met name duist wordt in grotere mate moeilijk vanwege opbouwende resistentie en het hoge aandeel graan in het bouwplan.

2.1.4 Relevante (keten) initiatieven

Er zijn diverse relevante ontwikkelingen en initiatieven die aansluiten op de doelen van deze pilot. Hieronder worden een aantal hiervan kort toegelicht.

- Ontwikkeling de biodiversiteitsmonitor akkerbouw door BO Akkerbouw, WWF, Rabobank en provincie Groningen. Het meetbaar maken, waarderen en belonen van prestaties op het gebied van biodiversiteit staat centraal. Met name de KPI's 7 (natuur- en landschapsbeheer) en 8 (gewasdiversiteit) kunnen een stimulerende rol hebben ten gunste van akkervogels. Op landelijk niveau wordt de ontwikkeling hiervan gevolgd, en waar we kansen zien voor zwaluwstaarten pakken we dit verder op.
- Het project 'Niet productieve investeringen' door ANOG. Onder andere de van aanleg keverbanken, aanplant van struweel, de aanschaf van akoestische wildredders en informatieborden ten behoeve van broedende vogels. Deze maatregelen zullen ook in de beoogde pilotclusters worden uitgevoerd, en zal dus worden meegenomen in de afwegingen voor veldmaatregelen onder deze pilot.
- Het project 'Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen' door ANOG. Vanuit het ANLb worden bufferstroken van 3 of 4 meter breed aangelegd en dit project organiseert kennis over natuurlijke plaagbeheersing, onkruidbeheersing en waterkwaliteit incl ecologisch slootbeheer. Belangrijk resultaat is bewustwording en een verminderd middelengebruik bij de deelnemers (60 verspreid over Oost-Groningen) en op kleine schaal uitvoering van ecologisch slootbeheer. Met dit laatste is dus al enige ervaring opgedaan ten gunste van deze pilot.
- Programma Bos en Hout van de provincie Groningen. Tot 2030 moet er nog 750 ha bos aangeplant worden in de provincie. Het is belangrijk dat de aanplant hiervan niet strijdig is met de doelen voor het open akker gebied. Dit is bij ontwerpessies opgenomen in het plan voor uitvoering. Aanplant van struweel op de juiste wijze kan bijdragen aan deze pilot. Relevante ontwikkelingen hieromtrent worden in de gaten gehouden en waar nodig wordt actie ondernomen.
- Het project 'Akkerranden in de Oldambtster praktijk' onder vlag van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw. Binnen dit onderzoek werken ANOG en proefboerderij SPNA Ebelsheerd samen aan een onderzoek naar onkruidbeheersing en negatieve ondergrondse bodembiodiversiteit in en onder akkerranden. Verschillende mengsels en beheerregimes worden getest en de resultaten gemonitord.

2.2 Knel- en verbeterpunten huidige ANLb

Naast diverse zaken op meer landelijk niveau zoals controle en monitoring, lopen we in de praktijk tegen de volgende zaken aan:

- De bescherming van doelsoorten van het ANLb leidt in het huidige stelsel nog niet tot de trendbreuk die nodig is voor een breed biodiversiteitsherstel. De mogelijkheden voor collectieven om op gebiedsniveau te sturen op doelen en de kwaliteit van het beheer te verhogen zijn in het huidige stelsel beperkt. De focus op maatregelen per perceel in plaats van doelen op gebiedsniveau belemmert deze sturing. Ook de samenhang tussen maatregelen om leefgebieden voor doelsoorten te verbeteren, en maatregelen ten behoeve van bodem, water en klimaat, zowel vanuit het ANLb als vanuit de ecoregeling moet daarbij integraal worden meegenomen. Het samenspel van deze verschillende elementen bepaalt of er een geschikt habitat bestaat of ontstaat; dit doet een op zich zelf staande akkerrand niet.
- De definitie van ANLb beheerpakketten leunt in veel gevallen sterk op vooraf vastgestelde data en strikte termijnen om wijzigingen door te geven, inclusief last minute beheer. Ook moet het beheer vooraf precies worden ingetekend. Dit frustriert lerend beheer en leidt tot beperkte mogelijkheden om bij het beheer in te spelen op de situatie in het veld ten aanzien van de aanwezigheid van of geschiktheid voor doelsoorten of specifieke omstandigheden door het weer. Bijvoorbeeld: Een maaibeurt in het broedseizoen – na overleg en beoordeling door het collectief- kan een beheereenheid alsnog geschikt maken voor broedende vogels, waar anders de verruiging door onkruiden dit tegenwerkt. En niet onbelangrijk: door klimaatverandering heeft de landbouw ook te maken met veranderende omstandigheden; wetmatigheden uit het verleden behoren ook echt tot het verleden!
- Van het nieuwe GLB in Nederland wordt verwacht dat er sterkere samenhang zal zijn tussen de ecoregeling en het ANLb. Die samenhang is er in het huidige stelsel nog onvoldoende.

En waar willen we naar toe:

- Sterker sturen op samenhang verschillende vormen van beheer én bouwplan binnen gebied & bedrijf (clusters) ten behoeve van doelen en dat mogelijk ook kunnen belonen
- Samenhang met de conditionaliteit, het puntensysteem in de ecoregeling en ANLb, via bedrijfsplannen uitwerken hoe samenhang uitpakt op bedrijfsniveau. Hierbij is logica en een werkbare, enthousiasmerende uitvoering van groot belang om animo in de gebieden te behouden.
- Met behulp van habitatscore kaarten de ecologische kwaliteit van het ANLb op gebieds- en bedrijfsniveau verhogen.

3. Betekenis en meerwaarde van de pilot

De betekenis en meerwaarde van de pilot zijn gelegen in de volgende drie elementen:

1. Een hogere 'groene omgevingskwaliteit' door kwaliteitsverbetering van het beheer. Dat geldt met name voor de EU-vergroeningsdoelen biodiversiteit en landschap, en is voor het leefgebied 'open akker' met name gelegen in een betere habitatkwaliteit voor akkervogels. In wat mindere mate is er ook winst voor de vergroeningsthema's bodem, water en klimaat. De vergroeningswinst wordt behaald door:

- een sterker gecoördineerde aanpak op gebiedsniveau. Juist voor akkervogels is een gebiedsgerichte aanpak (c.q. een verschuiving van beheerelementen naar akkervogellandschappen) cruciaal voor de ecologische effectiviteit;
  - een beter op de regio toegesneden maatregelenmenu;
  - een effectievere monitoring en een effectiever gebruik van monitoringsdata in het beheer;
  - in het verlengde daarvan: gebruik van een 'scorekaart' om de habitatkwaliteit te kwantificeren;
  - een sterker prestatiegerichte betaling (aan de 'achterdeur');
  - een goede afstemming en kruisbestuiving tussen ANLb en coregeling, onder meer door het opstellen van integrale bedrijfsplannen;
  - een betere synergie met keteninitiatieven, met name waar het gaat om de biodiversiteitsmonitor akkerbouw, opgebouwd uit kritische prestatie-indicatoren (KPI's).
2. Stelselvernieuwing van het ANLb en vernieuwing van de 'subsidierelatie' tussen zowel overheid en collectief als tussen collectief en deelnemer. En wel op de volgende punten:
- gerichte planvorming op gebieds- en bedrijfsniveau met een verbeterde ruimtelijke samenhang in beheer, een sterkere regierol daarin van het collectief en zo mogelijk meer prestatiegerichte betalingen (op basis van habitatscores);
  - een sterkere controletechnische scheiding tussen 'voordeur en achterdeur' met daarbij een verschuiving van percelen/beheereenheden naar bedrijfs- en gebiedsniveau (hogere ruimtelijke efficiëntie, grotere objectiviteit van controles);
  - toepassing van nieuwe controle- en monitoringsmethoden.
- Dit alles moet leiden tot administratieve vereenvoudiging en lastenverlichting voor zowel boer, collectief als overheid, en tot tijd-, geld- en effectiviteitswinst in de gehele 'ANLb-keten'. Om die reden zijn ook RVO en NVWA in de pilot betrokken. Op de systeemvernieuwing komen we in § 4.2 nog terug.

4. Aanpak

Op landelijk niveau ontwikkelen we binnen deze pilot habitatscorekaarten. Met de ontwikkeling hiervan wordt in de loop van 2022 duidelijk hoe deze kaarten eruit zouden kunnen zien, en op welke manier deze gebruikt kunnen worden. Het doel is om de ontwikkelde systematiek van de habitatscorekaarten in 2023 ook toe te passen bij de deelnemers die de veldmaatregelen uitvoeren. Zo testen we in de praktijk wat in de theorie ontwikkeld is, en wordt de bruikbaarheid voor het toekomstige ANLb getoetst. De ontwikkeling, betekenis en uitwerking van de habitatscorekaarten zal met name in het overkoepelende leefgebiedsplan worden opgenomen. In dit deelplan focussen we op hoe we het ANLb in de praktijk meer gebieds- en bedrijfsgericht kunnen invullen.

De beoogde akkervogelclusters waar in 2023 pilotmaatregelen genomen worden zijn:

- Nieuwolda
- Midwolda

In deze clusters vindt al ANLb gericht op akkervogels plaats. Dit wordt ingevuld met akkerranden van 9 meter breed, wintervoedselveldjes, en vogelvriendelijk graan. Tevens liggen hier bufferstroken van 3 meter breed ten behoeve van de waterkwaliteit.

Oppervlakte van ANLb maatregelen 2022 in ha:

	Wintervoedsel	Kruidenrijke randen	Vogelgraan	Totaal ANLb
Nieuwolda	2,85	54,3	-	57,15
Midwolda	5,1	26,4	3,5	35

4.1 Typen beheermaatregelen

Er ligt dus al een flinke oppervlakte ‘traditioneel’ ANLb. Eén van de doelen van deze GLB pilot is om maatregelen voor akkervogels meer in te bedden in de agrarische bedrijfsvoering. Dit betekent dus dat we de focus van maatregelen moeten verschuiven naar bedrijfs- en landschapsniveau. Met de in ontwikkeling zijnde habitatscorekaarten hopen we in deze pilot op bedrijfs(type) niveau te kunnen bepalen welke aanvullende maatregelen er voor akkervogels kunnen worden getroffen om zo optimaal rendement van maatregelen te behalen. Uit diverse relevante rapporten (Actieplan Groninger Akkervogels 2022 – 2030 en Evaluatie effecten ANLb op voorkomen en trends van akkervogels Groningen 2015 – 2020) komen een drietal ‘nieuwe typen’ maatregelen naar voren die relevant zijn om in deze pilot uit te testen:

- **Gewasmaatregelen** zoals (vogelvriendelijk beheerd) luzerne, koolzaad, erwten en veldbonen. Dit zijn gewassen die veel voordelen kennen voor de biodiversiteit en waarvan verwacht wordt dat zij vanwege o.a. de eiwittransitie toenemend worden opgenomen in het bouwplan. Soorten als veldleeuwerik en kwartel hebben baat bij dit type maatregelen.
- **Groenblauwe dooraderingen** stimuleren. Uit het evaluatierapport blijkt dat diverse soorten positief reageren op de aanwezigheid van sloten. Het Oldambt is een grootschalig open landschap, waar natte en houtige elementen een belangrijke aanvulling zijn voor akkervogels. Sloten dragen bij aan het vergroten van de (bio)diversiteit in het gebied, en vormen een belangrijke schakel in het creëren van dooraderingen in het open landschap.
- **Last minute beheer op bouwland**. Bij akkervogels is het niet altijd vooraf goed te bepalen waar zij zullen broeden. Met deze maatregel is het ad hoc uitstellen van werkzaamheden mogelijk bij gebleken broedgevallen. In het Oldambt geldt dit voor de kwartelkoning, een zeer zeldzame soort die vooral in de luzerne en soms ook in de wintergranen voorkomt. De aanwezigheid van de kwartelkoning kan zich uitstrekken van 1 juni tot en met half augustus. Dit betekent dus dat het maaien/oogsten niet of op een verlaat moment pas kan plaatsvinden.

4.1.1 Gewasmaatregelen

Verbreiding van het bouwplan met – vooral - eiwitgewassen zoals luzerne, koolzaad, grasklaver, veldbonen of erwten draagt bij aan een gunstig habitat voor akkervogels. Het zijn open gewassen met relatief weinig bewerkingen (met name veldboon en erwt) en trekken insecten als voedselbron aan. Ondanks alle inspanningen rondom deze gewassen de laatste jaren in het kader van Natuurinclusieve landbouw, worden deze nog steeds met mondjesmaat toegepast in het bouwplan. Door stimulansen vanuit de ecoregeling (voor de teelt op zich) en het ANLb (voor een natuurgericht beheer) hopen wij dat het areaal groeit.

De belangrijkste elementen van deze maatregelen zijn:

Voor de maaigewassen (luzerne en grasklaver) voldoende tijd tussen de maaibeurten zodat de veldleeuwerik voldoende tijd heeft om het nest groot te brengen, minimaal 8 weken.

Voor de oogstgewassen: zoveel als mogelijk beperkt gebruik van chemie (met name insecticiden) voor het stimuleren van insecten. Om natuurlijke plaagbeheersing te versterken kan eventueel worden gewerkt met aangrenzende akkerranden.

Hieronder worden de gewasmaatregelen meer in detail omschreven, zie bijlage 1 voor de volledige omschrijving per pakket.

Eiwitgewassen - Maaigewassen

- Eiwitgewassen, met name als ze pas gemaaid zijn, hebben een grote aantrekkingskracht op veldleeuweriken. Bij een regulier maairegime is de rustperiode te kort voor leeuweriken om de jongen groot te brengen, waardoor reguliere teelt een ecologische val is. Door een aangepast maairegime aan te houden, zijn deze eiwitgewassen wel geschikt als broedhabitat voor veldleeuweriken
- Maaien na 1 juni, en daarna minimaal 7 weken tussen de maaibeurten

Eiwitgewassen – Geen maaigewas

- Eiwitgewassen trekken akkervogels aan vanwege de relatief open structuur en de bloei trekt voedsel in de vorm van insecten aan. De teelt van veldbonen en erwten komt maar mondjesmaat van de grond, met als belangrijkste reden dat er nog onvoldoende rendabele afzetmogelijkheden zijn. Via het ANLb willen we een vogelvriendelijke teelt stimuleren
- Net als in het pakket vogelgraan een verantwoord gebruik van chemie en bemesting

Koolzaad

- Met name de blauwborst profiteert sterk van de aanwezigheid van (winter)koolzaad, het is een geschikt broedhabitat met de oogst na half juli.
- Laten staan van de stoppel na de teelt

4.1.2 Maatregelen groenblauwe dooradering

Het creëren van een groenblauwe dooradering in een gebied kan een enorme boost opleveren voor de biodiversiteit. Ecologisch beheerde sloten, bermen of akkerranden bieden voedsel, schuilgelegenheid en broedhabitat. Ook kan een goed ingerichte dooradering dienen als corridor tussen verschillende gebieden.

Bufferstroken in combinatie met ecologisch slootbeheer

- Stroken van ten minste 3 of 4 meter breed ingezaaid met een kruidenrijk mengsel. In combinatie met ecologisch slootbeheer versterkt dit de biodiversiteit: het trekt insecten aan en er is voldoende rust.
- Bepaalde maaidatum, sloten maximaal 50% per jaar schonen (per sloot of leefgebied)

Ecologisch slootbeheer

- Na 1 augustus maximaal 50% van het talud maaien, en een deel van de 'snor' in de sloot laten staan. Dit is belangrijk voor de overleving van vele insecten en macrofauna
- Bij sloten met veel wilg en/of rietgroei: na 1 augustus volledig maaien en schonen. Om zo ongewenste verruiging tegen te gaan.

Erven

Erven zijn belangrijke stepping stones van groenblauwe dooradering. Op dit moment is het nog niet mogelijk om elementen zoals hagen op erven te vergoeden in het ANLb. Wel willen we dit opnemen in de lijst met aanbevelingen voor het ANLb.

4.1.3 Adaptief en Last minute beheer

Flexibiliteit is een belangrijk onderdeel van de pilot. In het huidige ANLb is het voor open akker nog geen mogelijkheid voor. Toch zien wij twee mogelijke opties om het ANLb effectiever in te kunnen zetten waarbij rekening gehouden kan worden met externe factoren.

Adaptief beheer

In het huidige ANLb spreek je op maatregelniveau af wat er jaarlijks moet gebeuren. Tot 15 mei zijn er nog wisselingen mogelijk, maar wanneer er na deze peildatum veranderingen optreden, zijn deze niet meer in het systeem aan te passen. Het resultaat hiervan kan zijn een mislukte beheereenheid, of zelfs een boete van de NVWA omdat bepaalde beheervorschriften mogelijk niet zijn nageleefd. Dit werkt voor zowel collectief als deelnemer demotiverend. Wanneer je, zoals in deze pilot wordt getest, op clusterniveau de afspraken kunt maken, bouw je meer flexibiliteit in. Er zijn verschillende scenario's te bedenken waarbij het de voorkeur heeft om het beheer aangepast in te vullen dan vooraf vastgesteld. Bijvoorbeeld:

- Weersinvloeden. Met name bij het inzaaien kan het door een extreme natte óf droge periode onmogelijk zijn om een beheermaatregel aan te leggen. Zou je het wel zaaien, is het vaak bij voorbaat al gedoemd te mislukken. In het huidige ANLb is hier regelmatig sprake van. Met alle gevolgen van dien: geen of slechte opkomst, geen ecologische effectiviteit, afkeuring door NVWA, hoge onkruiddruk. Liever kijk je in zo'n situatie wat er dan wél mogelijk is: misschien op een andere plek, of toch nog even langer wachten met inzaaien tot het geschikte moment. Goed overleg tussen collectief en deelnemer is hiervoor belangrijk.
- Vraatschade door slakken of vogels (duiven, eenden). Zaaizaden worden soms massaal opgevreten nog voordat het kan ontkiemen door duiven of slakken. Enige remedie is opnieuw zaaien. Pas gekiemde plantjes zijn aantrekkelijk voor slakken waardoor een maatregel volledig kan verdwijnen. In samenspraak zal gekeken moeten worden wat in dit geval de beste optie is: nog een inzaaipoging op deze plek, wellicht op een andere plek of kiezen voor een andere beheervorm.
- Onkruiddruk. De onkruiddruk kan in sommige gevallen dusdanig hoog zijn, dat het de ingezaaide soorten volledig verdringt. Melganzevoet is hier een goed voorbeeld van. In samenspraak moet worden bekeken of het toppen (afmaaien) van melganzevoet dan voldoende soelaas biedt, of dat er voor andere oplossingen/maatregelen moet worden gekozen.

Last minute beheer

Voor een aantal akkervogelsoorten is vooraf niet goed te voorspellen waar ze zullen broeden. Op de zware klei in het Oldambt geldt dit voor de kwartelkoning, en op de zandgronden voor met name Kievit en soms ook scholekster. Zij zoeken hun nestplaats op zwarte, nog onbewerkte grond. Wil je de nesten beschermen, dan betekent dit dat er gedeeltelijk geen verdere bewerkingen kunnen plaatsvinden, denk bijvoorbeeld aan het zaaien van mais of bieten, of het poten van aardappelen. Voor dit laatste gewas (en ook voor mais en bieten) kan op termijn precisie landbouw hier een rol in

gaan spelen. Ook dient er aanvullend een voedselbron aanwezig moet zijn voor de kuikens bijvoorbeeld in de vorm van een akkerrand, welke vooraf nog niet was aangelegd.

4.2 Systeemvernieuwingen

De pilot is een 'systeempilot' en zet in op een integrale stelselherziening van het ANLb gericht op kwaliteitsverbetering (versterkt sturen op doelen op gebiedsniveau) en efficiëntie (verlaging administratieve lasten). In dit deelgebied gaan we in dit kader aan de slag met de volgende vernieuwingen:

- a. Een nieuw proces van planvorming (zie ook § 4.1), waarbij het beheer op bedrijfs- en gebiedsniveau wordt geoptimaliseerd op basis van gebiedsplannen, bedrijfsplannen en habitatscorekaarten. Daarin zullen ook andere vergroeningsmaatregelen (op basis van de conditionaliteit en de eco-regeling) worden meegenomen en worden afgestemd met het ANLb.
- b. In de pilot ontwikkelen en testen we een nieuw instrument: de habitatscorekaart, een puntensysteem voor verschillende aspecten van de habitatkwaliteit. Voor het leefgebied open akker zijn waarschijnlijk aparte scorekaarten nodig voor zand en klei, of althans verschillende wegingsfactoren voor de puntentoekenning.
- c. Op basis daarvan ontwikkelen en testen we ook meer prestatiegerichte betalingen aan boeren (aan de 'achterdeur') en een goede, EU-conforme financiële vertaalslag tussen voor- en achterdeur. We denken daarbij niet aan 'zuivere' resultaatbeloning, maar aan een resultaatbonus als onderdeel van de bekende beheervergoedingen.
- d. Toepassing van nieuwe manieren van monitoren en van het combineren van controle en monitoring. In de pilot verkennen we bijvoorbeeld de mogelijkheden van het gebruik van satellietdata en geotagged foto's.
- e. We oefenen met een nieuwe taakverdeling of 'subsidiërelatie' tussen provincie, RVO, collectief en deelnemer in termen van contracten, betalingen (mede op basis van habitatscores) en verantwoording (meer op gebieds- of clusterniveau dan op het niveau van afzonderlijke beheerelementen).

4.3 Werving van deelnemers

Deelnemers aan de pilot zijn geselecteerd op een aantal criteria. De geselecteerde deelnemers zullen meedenken over de ontwikkeling van de verschillende onderdelen van de pilot. Vervolgens wordt er gekeken welke ruimte er is om in 2023 veldmaatregelen aan te leggen. De verwachting is dat het bij alle deelnemers mogelijk zal zijn, maar dit kunnen we vooraf niet met zekerheid zeggen gezien de vele ontwikkelingen in de landbouw op dit moment (april 2022).

Criteria die zijn gebruikt voor selectie:

- Het zijn akkerbouwers binnen een akkervogelcluster
- Deelnemer heeft meerdere jaren ANLb ervaring
- Deelnemer is bereid om breder te kijken dan het huidige ANLb
- Deelnemer is kritisch op inpasbaarheid van het ontwikkelde (incl. veldmaatregelen) voor de toekomst
- Deelnemer is bereid tot experimenteren en verwacht in 2023 ruimte te hebben om veldmaatregelen voor de pilot uit te kunnen voeren

Begin 2022 zijn de deelnemers op basis van bovenstaande criteria benaderd. Er zijn 10 akkerbouwers bereid gevonden voor deelname. 5 op de klei, 5 op het zand. Periodiek zullen we de deelnemers betrekken bij de ontwikkeling van diverse onderdelen van de pilot. Hiervoor organiseren we aparte bijeenkomsten voor de groep op klei en op zand, omdat de kansen en knelpunten op de grondsoorten verschillend zijn. Een aantal onderdelen waar we de deelnemers bij betrekken zijn:

- Ontwikkeling van de habitatscorekaarten. De vormgeving hier van, en voor welke doeleinden ze moeten worden ingezet
- Ontwikkeling van beheerpakketten
- Wijze van controleren door overheden, kansen en knelpunten

4.4 Bedrijfsplannen

Voor het deelgebied klei (Oldambt) zullen – in nauwe samenspraak met de deelnemers – vijf bedrijfsplannen worden opgesteld. Deze plannen hebben de volgende functie en inhoud:

- Ze bevatten de vertaalslag van de regionale opgaven en gewenste habitatkwaliteit naar bedrijfsmaatregelen.
- Ze zijn het kristallisatiepunt van de integrale, gebiedsgerichte werkwijze waarbij gebiedsdoelen en vergroeningsinstrumenten (ook vanuit bijv. de eco-regeling) samenkomen op bedrijfsniveau. Ze bevatten alle maatregelen die het bedrijf gaat nemen (niet alleen vanuit het ANLb) om de gebiedsdoelen dichterbij te brengen.
- Ze bevatten de habitatscores op bedrijfsniveau voor en na de toetsing van de maatregelen op gebiedsniveau.
- Ze weerspiegelen de bedrijfsmatige en financiële haalbaarheid (inpasbaarheid) van de maatregelen.
- Ze bevatten de wijze van monitoring en controle van de (extra) te nemen maatregelen.

4.5 Controle en monitoring

De pilot ontwikkelt nieuwe wijzen van controle, monitoring en verantwoording waarmee het ANLb minder 'kalendergebonden' wordt (meer adaptief beheer), loskomt van het niveau van afzonderlijke beheerelementen (verantwoording op gebiedsniveau) en innovatieve technieken benut die bij voorkeur zowel bruikbaar zijn voor controle als voor monitoring. Hierbij staan de volgende elementen centraal:

1. Het beoordelen van habitatkwaliteit door middel van habitatscorekaarten. In de pilot verkennen we:
  - of deze werkbaar zijn en een betrouwbaar beeld geven van de habitatkwaliteit;
  - hoe ze kunnen worden ingezet: als 'instapeis', als hulpmiddel in de beheer- en beleidsmonitoring en/of als element in de betaling (aan de achterdeur).
2. Verkennen van de mogelijkheden van nieuwe technieken voor controle en monitoring: satelliet- en dronebeelden, geotagged foto's, machinedata etc. In de pilot zullen deze – bij gebleken geschiktheid – ook concreet worden toegepast. In ieder geval zal worden geëxperimenteerd met satellietbeelden. De nieuwe technieken zullen in het pilotgebied worden beproefd op de combinatie van het 'liggende' ANLb en de extra maatregel die in het kader van de pilot zijn overeengekomen. Vragen daarbij zijn onder meer:
  - in hoeverre kunnen ze veldcontroles vervangen of aanvullen?
  - kunnen ze – eventueel in combinatie met andere methoden – kunnen worden gebruikt voor aanpassing van het beheer gedurende het seizoen?

- kunnen verspreidingsgegevens van boerenlandvogels worden gecombineerd met satellietdata over relevante habitatkwaliteiten (bijv. gewasdiversiteit, aanwezigheid kruidenrijk grasland) op clusterniveau?
- 3. Hoe kan bij de controles een betere scheiding worden aangebracht tussen voordeur en achterdeur, passend bij de werkwijze van de gebiedsaanvraag? Hoe kan het principe ‘controleer de controleur’ het best gestalte krijgen?
- 4. Leidt een gebiedsgerichte aanpak in plaats van een perceelsgerichte tot een eenvoudiger en effectievere inzet van GLB-middelen? Wat zijn de gevolgen voor de controlelast en de overige uitvoeringskosten van boer, collectief en overheid? Hoe kan een effectieve uitwisseling van controle- en monitoringsdata tussen collectief en overheid (incl. beleidsmonitoring) gestalte krijgen, inclusief privacyoverwegingen?
- 5. Zijn kansrijke ideeën ook EU-conform te krijgen? Zo nee, wat zou er op EU-niveau moeten veranderen?

5 Rol en taakverdeling betrokken partijen

Binnen deze pilot wordt met de gehele keten samengewerkt: van uitvoering in het veld door de akkerbouwer tot medewerkers van de overheden die verantwoordelijk zijn voor de regeling. Iedere partner heeft zijn eigen plek in deze keten, waarbij er voor het collectief een centrale rol is weggelegd.

5.1 Het agrarisch collectief: ANOG

Met de ontwikkeling van het nieuwe GLB vanaf 2023 zien we een toenemende rol en verantwoordelijkheid voor de agrarische collectieven. Naast het contracteren van het ANLb, krijgen de collectieven mogelijk ook een rol in de ecoregeling toegedicht. Mits dit natuurlijk financieel geborgd is, zodat wij ook de capaciteit vrij kunnen maken om deze rol te pakken. We zien dat de rol langzaam verschuift van uitvoerende organisatie naar een gelijkwaardige gespreks-/gebiedspartner. Dat is ook de rol die ANOG binnen deze pilot heeft en zal innemen: door het gesprek aan te gaan met de boer die het uit moet voeren, de kennis- en gebiedspartijen voor draagvlak en met de overheden (inclusief RVO en NVWA) over het verantwoorden en controleren; maar bovenal: een effectief en efficiënt systeem waar ecologie én landbouw baat bij hebben.

5.2 Overheden

Omdat de pilot ook bouwstenen wil leveren voor een systeemvernieuwing op het gebied van verantwoording, c.q. de subsidierelatie tussen collectief en overheid, wordt samengewerkt met RVO en NVWA. De beoogde systeemvernieuwing ligt in het verlengde van het streven van de overheid naar een sterker ‘datagedreven’ aanpak op basis van ‘verantwoord vertrouwen’. Met RVO en NVWA wordt verkend wat de mogelijkheden zijn om controle en verantwoording van het ANLb doelgerichter en efficiënter in te richten, niet langer op elementniveau en op basis van ‘kalenderlandbouw’, maar meer bedrijfs- en gebiedsgericht en op basis van een betrouwbare bewijslast. In de pilot zullen de technische en administratieve mogelijkheden worden verkend en zullen veelbelovende technieken ook in de praktijk worden getest (zie ook § 4.5).

5.3 Gebiedspartijen

Vanuit de gedachte ‘toewerken naar akkervogellandschappen’ betekent dat er (meer) samenwerking nodig is in het gebied tussen landbouworganisaties, natuurorganisaties en overheden. Het Actieplan Groninger Akkervogels is hier een heel mooi voorbeeld van: met 16 partijen is een plan opgesteld voor het realiseren hier van. Binnen deze pilot is een rol voor de gebiedspartijen weggelegd in het

meedenken en het identificeren van mogelijke koppelkansen met natuurterreinen of publiek groen. Gedurende de pilot zullen er bijeenkomsten en veldexcursies worden georganiseerd, dit zijn dan ook de momenten waar ze geïnformeerd worden over de ontwikkelingen binnen de pilot en waar we samen nadenken over het toewerken naar akkervogellandschappen.

Voor regionale kennisinstellingen zoals Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels is mogelijk in een eerder stadium al een rol weggelegd bij het ontwikkelen van de nieuwe gewaspakketten. Voor de ontwikkelingen van het pakket voor ecologisch slootbeheer is al enige jaren nauw contact met de ecooloog van waterschap Hunze & Aa's, dit contact zal worden voortgezet.

5.4 Externe deskundigen

De pilot wordt uitgevoerd en getrokken door een samenwerkingsverband van drie collectieven uit de drie ANLb-leefgebieden (open akker, open grasland en dooradering). Voor specifieke onderdelen wordt samengewerkt met externe (kennis)partijen. Het gaat dan om:

- Het ontwikkelen, beproeven en evalueren van de habitatscorekaarten voor – in dit geval – het leefgebied open akker.
- Het verkennen van innovatieve mogelijkheden van controle en monitoring, met name waar het gaat om het gebruik van *remote sensing*. Naast het verkennen van de mogelijkheden worden in de pilot ook satellietbeelden verzameld en geanalyseerd op hun bruikbaarheid voor zowel de habitatscorekaarten als voor andere aspecten van monitoring en controle.

Daarnaast zal de bestaande kenniskring 'open akker' (gecoördineerd door BoerenNatuur) een bijdrage leveren aan de ideevorming.

5.5 Tijdsplanning

Hieronder een overzicht van de beoogde planning van activiteiten.

Wat	Wanneer
Opstellen leefgebiedplan	November 2022 – februari 2023
Klankbord bijeenkomst collectieven	Mei, december 2022 en februari 2023
Opstellen deelplannen zand en klei	Mei - september 2022
Bijeenkomsten boeren	Mei, juli 2022, november 2023
Veldexcursie gebiedspartijen/overig	Juni, september 2023
10 Bedrijfplannen	Januari - februari 2023
Werven deelnemers	Augustus 2022 – Januari 2023
Begeleiding deelnemers	September 2022 – september 2023
Uitvoeren veldmaatregelen	Mei 2023 – december 2023
Filmpjes	Juli 2023
Website	Doorlopend
Artikel/persbericht	Mei 2023
Lezing/presentatie	Op aanvraag
Rapportage	December 2022, oktober – december 2023

Inhoud

Gewasmaatregelen	21
1 Luzerne met aangepast mairegime – (pakket 50a en b)	21
2 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (vroeg en laat) – (pakket 50c en d)	21
2.1 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas als akkerrand in combinatie met ecologisch slootbeheer	21
2.2 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas in combinatie met bufferstrook ecoregeling	22
Vergoedingen	22
Aandachtspunten	22
3 Stoppeland (voor koolzaad) – (pakket 14c)	22
Vergoeding	22
Aandachtspunten	22
Maatregelen groenblauwe dooradering	23
4 Ecologisch slootbeheer – (pakket 12D)	23
Vergoedingen	23
Aandachtspunten	23
Verbrede bufferstrook in combinatie met ecologisch slootbeheer – (pakket 46)	24
Vergoedingen	24
Aandachtspunten	24
5 Kievitstrook	25
Vergoeding	25
Aandachtspunten	25
6 Beheer van bomen op landbouwgrond	25
7 Erven	25
Overige pakketten	26
8 Grasland met rustperiode en legselbeheer (pakket 1 en 4)	26
Vergoeding	26
9 Bloemenblok – (pakket 43)	26
Vergoeding	27
Aandachtspunten	27

Gewasmaatregelen

Bij gewasmaatregelen is er sprake van een dubbelfunctie: zowel een oogstbaar gewas telen alsook habitat bieden voor akkervogels.

1 Luzerne met aangepast mairegime – (pakket 50a en b)

Eiwitgewassen hebben meerwaarde voor akkervogels. Eiwitgewassen die pas gemaaid zijn, hebben een grote aantrekkingskracht op veldleeuweriken. Bij een regulier mairegime is de rustperiode te kort voor leeuweriken om de jongen groot te brengen, waardoor reguliere teelt een ecologische val is. Door een aangepast mairegime aan te houden, zijn deze eiwitgewassen wel geschikt als broedhabitat voor veldleeuweriken en kwartelkoning. Om te broeden wordt de eerste maaibeurt in luzerne uitgesteld tot minimaal 1 juni. In juni-juli wordt een periode van minimaal 7 weken rust aangehouden tussen de eerste en tweede maaibeurt in. Voor percelen waar ook kwartelkoningen gedurende de rui blijven, wordt 10 weken rust aangehouden tussen de eerste en de tweede maaibeurt. Een aantal eiwit gewassen zijn vanwege de structuur en het feit dat ze tot bloei komen aantrekkelijk voor akkervogels, zeker in combinatie met akkerranden en andere permanente akkerhabitats. In dit beheerpakket is daarom de teelt van veldbonen en erwten opgenomen.

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit luzerne
  - Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten en worden geregistreerd en gevrijwaard van landbouwkundige activiteiten, **of**: er vindt een rustperiode plaats waarbij:
    - (a) 7 weken rust in periode 1 juni- 31 augustus
    - Eerste maaibeurt niet voor 1 juni, tweede maaibeurt na 7 weken rust.
    - (b) voor kwartelkoning: 10 weken rust tussen 1^e en 2^e maaibeurt

2 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (vroeg en laat) – (pakket 50c en d)

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 juli uit erwten of winterveldbonen
- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit zomerveldbonen
- Chemische *onkruid*bestrijding is alleen mogelijk met het 'protocol gebruik herbiciden open akkerland', in overleg met ANOG. Eénmalige bespuiting tegen chocoladevlekkenziekte is mogelijk. *Mogelijk is dit minder noodzakelijk bij smallere randen vanwege beperktere verspreiding (proef WUR met smalle stroken veldbonen)*
- Het gewas mag geoogst worden.

Dit pakket is zowel vlakdekkend mogelijk, als ook in stroken grenzend aan watervoerende sloten.

2.1 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas als akkerrand in combinatie met ecologisch slootbeheer

De breedte van de stroken kan nader afgestemd worden. Dezelfde beheereisen als bovenstaande. De combinatie met ecologisch beheerde sloten zorgt voor een boost voor de biodiversiteit, en tevens heeft een ecologisch beheerde sloot ook een functie voor het aantrekken van nuttige insecten wat bijdraagt aan de natuurlijke plaagbeheersing in het gewas.

Zie voor de beheereisen van ecologisch slootbeheer pakket 12D verderop in dit overzicht.

2.2 Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas in combinatie met bufferstrook ecoregeling

De teelt van het vogelvriendelijke gewas is goed te combineren met de kruidenrijke bufferstrook uit de ecoregeling. Het combineren heeft verschillende voordelen:

- De kruidenrijke bufferstroken trekken nuttige insecten aan en dragen bij aan de natuurlijke plaagbeheersing van de bonenluizen
- De kruidenrijke bufferstroken trekken bestuivers zoals hommels aan wat zorgt voor betere bestuiving van het eiwitgewas
- Het aanleggen van een bufferstrook in de ecoregeling zorgt ervoor dat de aangrenzende sloot 2 keer meetelt in de ecoregeling.

Vergoedingen

- Luzerne met aangepast maairegime: €1.500,-
- Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas: €1.500,-

Aandachtspunten

Stikstofbindende gewassen is ook een eco activiteit. Eenzelfde perceel kan dus niet en voor ecoregeling en voor deze pilot/ANLb worden ingezet.

3 Stoppeland (voor koolzaad) – (pakket 14c)

Stoppel, met name hoge stoppel, is waardevol voor akkervogels, zeker in combinatie met andere vormen van akkervogelbeheer in de omgeving. Akkervogels vinden hierin dekking én voedsel in de winter. Als stoppel of gewasresten door de winter ongestoord kan blijven liggen is dat heel aantrekkelijk voor zaadeters als veldleeuwerik, patrijs, geelgors en kneu, maar ook voor muizeneters als torenvalk, blauwe kiekendief en uilen. Een graanstoppel die tot en met het volgende groeiseizoen blijft liggen, biedt daar bovenop opgroei en foerageergelegenheid voor akkervogels.

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y uit gewas a of meerdere gewassen of gewasresten
  - Tussen 1 december en 1 februari wordt een rustperiode aangehouden. Bewerkingen in de oppervlakte en bemesting zijn alleen toegestaan in overleg met het collectief
  - Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het 'Protocol gebruik herbiciden open akkerland' bij agrarisch natuurbeheer
  - Geen maïsstoppel

Vergoeding

€386,- per hectare

Aandachtspunten

Koolzaad valt ook onder rustgewassen bij de ecoregeling. Met de informatie die wij nu hebben, kunnen we echter wel volledig uitbetalen in het ANLb, omdat het bij deze teelt gaat om de vergoeding voor de stoppel, en niet voor de teelt van het hoofdgewas.

De vergoedingen bij onderstaande maatregelen zijn de huidige ANLb tarieven (2022) met een indexering van 10%. Dit is zo gehanteerd omdat de het ANLb vanaf 2023 geïndexeerd wordt, en van de deelnemers in de pilot extra inspanning wordt gevraagd t.o.v. reguliere deelnemers van het ANLb.

Maatregelen groenblauwe dooradering

Het creëren van verbindingen tussen verschillende percelen/bouwplannen/landschappen met akkerranden en ecologisch slootbeheer. Voor veel soorten erg waardevol omdat er zo jaarrond dekking ontstaat.

4 Ecologisch slootbeheer – (pakket 12D)

Ten behoeve van de flora en fauna in de sloot blijft ieder jaar een deel van de vegetatie in de sloot staan.

- Pakket d: Minimaal 25% tot maximaal 100% van de eenheid of van het leefgebied onder beheer is jaarlijks geschoond danwel geschoond en gemaaid danwel gemaaid [23].

ANOG en waterschap Hunze & Aa's hebben op basis van ervaring twee typen van ecologisch slootbeheer ontwikkeld:

- Sloten met een normaal, gevarieerd plantenbestand
- Sloten met overmatige groei van riet/boomopslag, waarbij de watergang smaller is dan 4 meter waterlijn. (bij breder dan 4m watergang geldt optie 1)

Bij het tweede type is het pakket voor ecologisch slootbeheer zo opgesteld, dat deze problematiek niet wordt verergerd.

Beheereisen 2 Typen sloten:

1. Sloten zonder overmatige rietgroei/boomopslag:

- Na 1 augustus 50% van de lengte van het talud maaien. De andere 50% lengte gaat dus ongemaaid de winter in
- Sloten breder dan 1 meter: bij het gemaaide gedeelte 25% van het natte profiel laten staan (dus de planten die in het water staan), tot maximaal 0,5 meter.
- Verwijder het maaisel/slootafval uit het talud
- *Optioneel: indien mogelijk het slootmaaisel niet in een ril in de akkerrand leggen, maar erover heen tillen en in het gewas/ op de akker leggen.*
- **LET OP: het volgende jaar de andere 50% maaien! (dus niet elk jaar hetzelfde gedeelte)**

2. Sloten met riet/neiging tot boomopslag, smaller dan 4 meter watergang:

- Na 1 augustus het talud 100% maaien (talud gaat dus gemaaid de winter in)
- Verwijder het maaisel/slootafval uit het talud
- *Optioneel: indien mogelijk het slootmaaisel niet in een ril in de akkerrand leggen, maar erover heen tillen en in het gewas/ op de akker leggen.*

Vergoedingen

€0,30 per strekkende meter.

Aandachtspunten

Mogelijke concurrentie: vanaf 2024 wordt ecologisch slootbeheer ook als eco-activiteit van kracht. Eenzelfde sloot kan niet voor zowel (ecologisch beheerde) sloot in de ecoregeling en ANLb worden uitbetaald.

Verbrede bufferstrook in combinatie met ecologisch slootbeheer – (pakket 46)

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit een combinatie van gras, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), groene braak of een combinatie van deze, maar nooit uit enkel granen, een deel van de grassen en kruiden mogen worden gemaaid en afgevoerd [9].
  - Deelnemer en ANOG bepalen in gezamenlijkheid wat er van de bovenstaande gewassen/teelten ingezaaid wordt.
  - Eenjarig of meerjarig
  - Langs watervoerende sloot, watervoerende sloten moeten minimaal 1 keer in de periode van 1 april tot 1 oktober water staan. Zie definitie waterschap Hunze en Aa's.
  - Inzaai is mogelijk in najaar en in het voorjaar, waarbij de voorkeur uitgaat naar najaar (1 sept 15 oktober en in voorjaar voor 15 mei)
  - Voor inzaai en ook bij het beheer moet mechanische onkruidbestrijding gebruikt worden (vals zaaibed, eggen, schoffelen, bloten, maaien, etc.)
  - Afvoeren slootmaaisel binnen 14 dagen evt. naar binnenkant rand (perceelskant) verslepen en later onderploegen op het perceel
  - Bemesting mag niet worden toegepast
  - De beheereenheid mag worden gemaaid en bereden -> afhankelijk van gekozen invulling
  - Tussen de maaibeurten zit minimaal 8 weken rust. Voorkeur tussen 15 mei en 15 juli niet maaien i.v.m. broedseizoen. -> afhankelijk van gekozen invulling
  - De akkerrand wordt niet bewerkt met gewasbeschermingsmiddelen (fungiciden, herbiciden en insecticiden). Onkruidhaarden van akkerdistel, ridderzuring, brandnetel, duist en Jacobs Kruiskruid mogen pleksgewijs, handmatig met herbiciden bestreden worden. (50 cm uit de slootkant blijven!)
  - De beheereenheid blijft minimaal tot 1 september staan.
  - De beheereenheid wordt geteeld in combinatie met het pakket duurzaam slootbeheer om het effect op de waterkwaliteit en biodiversiteit te vergroten (zie pakket ecologisch slootbeheer).
  - Bij vernieuwing van een meerjarige rand in het najaar wordt bij voorkeur tussen 15 augustus en 15 oktober gezaaid
  - De beheereenheid wordt niet beweid van 15 mei tot 1 september

Bovenstaande pakket is bedoeld als ANLb pakket; er zit dus (nog) geen opplus mogelijkheid in met de ecoregeling.

Vergoedingen

Bufferstrook: €2.783,- per hectare

Ecologisch slootbeheer: €0,30 per strekkende meter

Aandachtspunten

Overlap met ecoregeling/conditionaliteit/7^e AP?? Voor ecoregeling alleen voor die randen die voor punten/waarde worden ingezet. Maar 7^e AP verplicht langs alle sloten.

5 Kievitstrook

Een kievitstrook is een speciale kruidenrijke akkerrand of -strook die kievitkuikens maar ook andere akker- en weidevogels dekking en voedsel biedt. Het is een strook akkerland op een perceel waar veel kuikens rondlopen en waar de bewerking zo lang uitgesteld wordt, dat er geen gewas (meestal maïs) meer gezaaid wordt. In plaats daarvan wordt een strook met rust gelaten en komt er een spontane vegetatie op. Deze groene braak stroken kunnen ook midden op het perceel liggen. Een mooie vervolgstap is om deze strook in het najaar in te zaaien met een kruidenrijke akker mengsel.

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 15 maart tot 15 juli uit groene braak.
  - Een kievitstrook bestaat uit een strook van minimaal 6 meter.
  - De strook wordt tot 15 juli niet bewerkt.
  - Dit pakket kan het beste gecombineerd worden met pakket 52 (Legselbeheer op bouwland), het wordt dan als strook in of rand langs het perceel gelegd. Het mag niet overlappen. Let bij randen op verplichte bufferstroken

Vergoeding

€2.783,- per hectare

Aandachtspunten

Wanneer de kievitstrook langs de rand van een perceel ligt, mogelijke overlap met bufferstrook in de ecoregeling en/of strook voor 7^e AP

6 Beheer van bomen op landbouwgrond

Bomen op landbouwgrond staan meestal solitair, soms verspreid over een perceel. De bomen hebben de ruimte om zich optimaal te ontwikkelen, met een volle brede kroon, en vallen daardoor duidelijk op. Ze kunnen bewust solitair zijn geplant, maar ook overblijfsels zijn van een grotere houtopstand. Solitaire bomen zijn vaak markante herkenningspunten in het landschap.

Beheereisen

- Jaarlijks is minimaal 5% tot maximaal 40% van oppervlakte van de beheereenheden in het leefgebied is gekapt, geknot, gesnoeid of gedund ten behoeve handhaven verschijningsvorm [22].
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/of maaiafval is verwijderd [24].
  - Snoeien tussen 1 januari en 14 maart en vanaf 16 juli tot oktober
  - Beschermen tegen beschadiging door beweiding of bewerking aangrenzende gronden
  - Toepasbaar voor autochtone, inheemse soorten

7 Erven

NB: In het ANLb kunnen wij vergoeden voor beheer, niet voor aanleg. Landschapselementen buiten de AAN (landbouwgrond) komen op de landschapskaart terecht (okt 2022 gereed). Vanaf het moment dat de landschapskaart gereed is, kunnen we bepalen of het mogelijk is om te kunnen vergoeden voor het beheer van onderstaande elementen vanuit het ANLb.

Van de website natuurlijkboeren.nl/Ervenplus:

- Hoogstamboomgaarden/houtsingel/knotbomen/struweelhaag/hondsroos of meidoornbosje, solitaire, laanbomen
- Bloemenranden en weitjes
- Poelen

Overige pakketten

8 Grasland met rustperiode en legselbeheer (pakket 1 en 4)

Interessant voor soorten die op graslanden broeden zoals veldleeuwerik, en mogelijk ook voor kwartelkoning. De afgelopen twee jaren is wel gebleken dat kwartelkoningen wel enigszins naar dezelfde percelen als voorgaande jaren terugkeren. Dan zou een pakket eiwithoudende gewassen (luzerne) een prima optie zijn.

Beheereisen

- Van 1 april tot datum x vinden er geen bewerkingen plaats op grasland
- Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien
  - o Altijd in combinatie met een akkerrand en/of grasland met rustperiode

Vergoeding

Afhankelijk van periode

9 Bloemenblok – (pakket 43)

Bloemenblokken bieden voedsel, veiligheid en voortplantingshabitat. Vogels vinden er veilige broedgelegenheden en voedsel voor kuikens. In de eerste twee weken van hun leven eten patrijzenkuikens en jongen van andere boerenlandvogels voornamelijk insecten. Het mooie aan het bloemenblok is, dat naast Patrijzen, nog vele andere vogelsoorten hier van kunnen profiteren. Ook vlinders, bijen en hommels profiteren van het grote aanbod van bloemen. Dit eiwitrijke voedsel is essentieel voor hun groei van kuikens. Daarnaast is er volop zaad te vinden in de herfst en winter én bladgroen aan het einde van de winter als de zaden op raken. Bovendien biedt de begroeiing dekking tegen predatoren en slechte weersomstandigheden.

Beheereisen

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden en eventueel ook granen
  - o Een bloemenblok ligt meerdere jaren op één plek.
  - o Een bloemenblok is minimaal 0,5 ha groot en 20 m breed
  - o Bij aanleg in het voorjaar start de voorbereiding in maart-april met een vals zaaiwed, om latere onkruidproblemen te voorkomen. Aanleg in het najaar is ook een optie.
  - o Het blok wordt ingezaaid met een speciaal samengesteld mengsel, zie informatie uit het Partridge project. Er wordt gezaaid in een lage zaaidichtheid (7 kg/ha)
  - o Elk jaar wordt de helft van ieder bloemenblok ondergewerkt en opnieuw ingezaaid. In het tweede jaar de eerste helft, in het derde jaar de andere helft en in het vierde jaar weer de eerste helft. Hierdoor ontstaat er de nodige variatie in begroeiing. Let op dat er bij het halveren van het bloemenblok geen smalle stroken ontstaan. Voor 1 juni staat er zo weer een gewas.

- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol gebruik herbiciden open akkerland bij agrarisch natuurbeheer
- Bemesting van het bloemenblok is niet toegestaan

Vergoeding

€2.783,- per hectare.

Aandachtspunten

Mogelijke concurrentie met groenbemester/groenbedekking en bufferstrook in ecoregeling